

Nr 258

Av herr **Ohlin m. fl.**, *angående lärarnas arbetsbörda.*

(Lika lydande med motion nr 214 i Första kammaren)

Förändringarna i skolväsendet syftar utöver de organisatoriska förändringarna till en sådan inre förnyelse av undervisning och annat skolarbete att elevernas självverksamhet och individuella fostran främjas. Det råder ingen tvekan om att denna aktivitetsuppfordrande syn på skolans uppgifter delas av alla positiva krafter. Mera växlande är graden av insikt om vilka resurser som fordras för att skolan skall kunna uppnå de ställda målen och vilken ytterligare arbetsbörda som genom de yttre och inre förändringarna i skolans liv läggs på lärare och skolledning. Rektorerens arbetsbörda kommer enligt av regeringen lämnade uppgifter att behandlas i särskilt sammanhang. Till fjolårets riksdag meddelades inför beslutet om grundskolan att regeringen avsåg att i samarbete med lärarnas organisationer belysa vissa frågor beträffande lärarnas arbetsbörda. Någon sådan utredning har ännu ej påbörjats, men det har antytts att den inom kort skall komma till stånd. Sannolikt kommer härvid en bedömning att ske av de växande uppgifter (lektionsförberedelser, korrigeringsarbete, konferenser — etc.) som — delvis i samband med skolreformen — kommit att åvila lärarna.

Till några större reformkrav som på djupet påverkar lärarnas faktiska arbete är det emellertid möjligt för riksdagen att utan ytterligare utredning ta principiell ställning. Det vore av värde, om positiva beslut i dessa frågor kunde föreligga innan den aviserade arbetsbördeundersökningen slutförts. Vi räknar dit bl. a. frågorna om elevantalets omfattning per klass i grundskolan och dess överbyggnader, om behovet av särskilda åtgärder i disciplinfrämjande syfte samt om särskild skriv- och biträdes hjälp åt lärarna för sådana arbetsuppgifter som lättare utförs av annan arbetskraft.

Vi hävdar att kraftfulla åtgärder är nödvändiga för att skolreformen skall fyllas med det avsedda innehållet. Vad föredragande statsrådet i detta sammanhang meddelade riksdagen 1962 förtjänar att återges:

— — — Den skola vi nu kommer att få utrusta med helt andra resurser än vår nuvarande och följaktligen lärarnas situation och möjligheter att förverkliga den nya skolan blir helt andra än i dag.

Som vi i denna och andra motioner kommer att visa innebär regeringens förslag till 1963 års riksdag att dessa utfästelser inte nöjaktigt infrias ens för grundskolans vidkommande. Vad departementschefen föreslår uppfattas av ansvariga

kommunala skolledningar som helt otillfredsställande. Det för undervisningsfrågor ansvariga borgarrådet i Stockholm har nyligen gjort följande uttalande:

Skolbesluten vid förra årets riksdag innebar ett stort steg i rätt riktning, men skall allmänhetens förtroende för grundskolan förbli orubbat, måste också resurser ställas till skolans förfogande — — —. I denna situation är det i högsta grad påkallat att riksdagen griper in.

Mindre klasser

En åtgärd som i högsta grad är ägnad att lätta lärarnas arbetsbörd är att minska elevantalet i klasserna. De beslut som fattades av föregående års riksdag om maximering av elevantalet per klass i grundskolan till 30 elever på hög- och mellanstadiet och 25 elever på lågstadiet var därför betydelsefulla. Vi anser dock att en ytterligare sänkning av delningstalen bör kunna åstadkommas inom en nära framtid. De förslag som framläggs i denna motion går ut på att åstadkomma minskade klasser i *grundskolan*. Vi vill emellertid understryka att behovet av mindre klasser är minst lika stort vad gäller gymnasierna och fackskolorna. Det synes emellertid naturligt att nu föreslå åtgärder för grundskolan och att återkomma till de andra skolformerna när dessa i särskild ordning kommer under riksdagens behandling.

En ytterligare sänkning av delningstalet för elevantalet per klass i grundskolan kommer att medföra kostnader och behov av fler lärare med kompetens för sina uppgifter. Detta får dock icke hindra att den betydelsefulla reform som de minskade klasserna utgör ställs åt sidan. Vid ett successivt genomförande av reformen bör det också vara väl möjligt för stat och kommun att bära kostnadsökningen. Förutsättningarna för ett snabbt beslut om ytterligare sänkning av delningstalet synes dessutom goda, eftersom det samlade elevantalet i skolpliktig ålder på grund av årskullarnas minskade storlek kraftigt sjunker under 1960-talet. Den nuvarande allvarliga bristen på väl utbildade lärare måste dock mötas med åtgärder för ökad lärarutbildning, och lokalförsörjningen måste också säkras.

Förverkligandet av de ytterligare minskade klasserna måste föregås av en noggrann planering. För att möjliggöra en sådan planering fordras emellertid att Kungl. Maj:t och skolmyndigheterna har ett mål att inrikta sig på. Målet bör enligt vår mening sättas så, att antalet elever i klasserna under läsåret 1972/73 normalt skall vara högst 25 elever på grundskolans alla stadier. Ett principbeslut härom bör fattas av årets riksdag. Vi förutsätter att den målsättning för delningstalen som beslutas skall i tillämpliga delar gälla även för skolor av B-form.

Disciplinfrämjande åtgärder

Skolöverstyrelsen har i sina petita för budgetåret 1963/64 upprepat sina tidigare förslag att statsbidrag skall utgå till vissa disciplinfrämjande åtgärder inom grundskolan, nämligen *dels* till en försöksvis anordnad tillfällig uppdelning av klass, där disciplinsvårigheter förekommer, med en begränsning av försöken under läsåret 1963/64 till ca 50 klasser, *dels* till handledning av elever som ålagts

att kvarstanna efter skoldagens slut, en verksamhet som försöksvis föreslås begränsad till 200 rektorsområden. Departementschefen har i likhet med föregående år ej velat tillstyrka dessa förslag trots att de utarbetats och enhälligt krävts av en representativt sammansatt lärarkommitté under f. landshövding Wagnsons ledning.

En disciplinfrämjande verksamhet av angiven art ingår som ett nödvändigt led i försöken att skapa största möjliga arbetsro och trivsel för lärare och elever. Det vore olyckligt om statsmakterna intog en negativ hållning till denna, då lärarna härigenom kunde bibringas uppfattningen att man från samhällets sida saknade förståelse för de disciplinsvårigheter som finns på många håll. Härtill kommer att de föreslagna statsbidragen i vad de avser handledning av kvarsittande skolelever utgår till arvode för en verksamhet som sedan mycket lång tid är en erkänd korrektionsåtgärd. Att icke arvoda en sådan verksamhet vore en inkonsekvens, då ju bidrag i övrigt utgår till lärarlöner. Motsvarande resone-mang synes vara tillämpligt beträffande statsbidragsgivningen för verksamheten med tillfällig uppdelning av klasser.

Vi föreslår bifall till skolöverstyrelsens hemställan om statsbidrag till disciplinfrämjande åtgärder inom grundskolan. Kostnaderna torde i överensstämmelse med SÖ:s beräkningar kunna uppskattas till sammanlagt 1 530 000 kr. för helt budgetår, varav 1 200 000 kr. för tillfällig uppdelning av klasser och 330 000 kr. för handledning av kvarsittande elever. Vid bifall till förslaget kommer någon ytterligare anslagsökning för nästa budgetår ej att erfordras, då reformen först påverkar budgeten 1964/65.

Lärarytträdets

På grund av rådande personalbrist blir lärarnas arbetsbörda orimligt stor. Under dessa förhållanden blir alla åtgärder som syftar till rationalisering av arbetet för lärarna väsentliga genom att dessa besparas mindre kvalificerade uppgifter. En sådan rationalisering är betydelsefull, särskilt vid den omdaning som hela utbildningsväsendet för närvarande befinner sig i, vilken ställer stora krav på lärarnas pedagogiska verksamhet.

Skolöverstyrelsen framlägger i sina petita förslag till rationalisering av lärarnas arbete genom inrättande av särskilda arvodestjänster som lärarytträden. SÖ anför därvid följande (statsverkspropositionen bil. 10 s. 227):

Till skolans institutioner och till dess bibliotek behövs dels arbetskraft för vissa förhållandevis kvalificerade uppgifter, som materielltillverkning, reparationer e. d., dels för mindre kvalificerade uppgifter som återställande av materien efter laborationer, diskning m. m. Dessutom behöver lärarna skrivhjälp. Aktiv pedagogik innebär, att lärarna själva i stor utsträckning utarbetar undervisningsmaterial för undervisningen och inte enbart håller sig till läroböcker eller på annat sätt färdigställd materiel. Skolornas rektorsexpeditioner kan i mycket liten utsträckning hjälpa lärarna härvidlag.

Överstyrelsen finner, att man för de här nämnda sysslorna i första hand bör lita till arvodesanställd personal. Vid ett fåtal större skolor torde finnas utrymme för en eller flera heltidsanställda personer.

Överstyrelsen föreslår, att medel för ifrågavarande ändamål vid grundskolans högstadium, realskolor och kommunala flickskolor skall utgå med 8 kr. för varje den 15 september närvarande elev.

För gymnasier bör utgå ett fast belopp av 5 000 kr. per gymnasieskola samt ett rörligt belopp av 8 kr. för varje den 15 september närvarande elev.

De åtgärder som skolöverstyrelsen föreslår kommer att få en i förhållande till kostnaderna mycket god effekt. Vi föreslår därför, att SÖ:s förslag genomförs. Kostnaderna för ändamålet kan beräknas till 2 090 000 kr. att uppföras på anslagsposten Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar under åttonde huvudtiteln. Härtill kommer kostnader för genomförande av reformen på grundskolans högstadium. Dessa kostnader, vilka av SÖ beräknas till 766 000 kr. för helt budgetår, belastar dock ej budgetåret 1963/64.

Mindre slöjddklasser

Frågan om sänkning av talet för första delning av slöjdgrupper på mellanstadiet i grundskolan har under ett flertal år varit föremål för diskussion i riksdagen. I propositionen 1962: 54 föreslogs, att delningstalet skulle sättas till 21. Skolöverstyrelsen föreslog emellertid i sina för budgetåret 1962/63 avlämnade petita att delning skulle få ske på liberalare grunder. I motion från vårt håll föreslogs att första delning skulle företagas när antalet elever i slöjdgrupp överstiger 17.

En sänkning av delningstalet i förevarande avseende är synnerligen befogad. Den kan ske utan att några större påfrestningar behöver befaras vad gäller lärarpersonal och lokaler. Härtill kommer, att slöjdsalarna i allmänhet är dimensionerade för 16 elever och att ett överskjutande antal måste verka försvarande på undervisningen. Vi vill därför på nytt framföra förslaget, att första delningen av slöjdgrupper på mellanstadiet skall ske när antalet elever överstiger 17.

Under hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte

1. uttala att målsättningen för Kungl. Maj:ts och vederbörande skolmyndigheters planering skall vara en under 1960-talet genomförd successiv och ytterligare sänkning av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier, så att läsåret 1972/73 ingen klass normalt skall innehålla mer än 25 elever,

2. med bifall till skolöverstyrelsens framställning om prövande av disciplinfrämjande åtgärder under åttonde huvudtiteln medgiva att statsbidrag under budgetåret 1963/64 må beviljas med sammanlagt 1 530 000 kr., varav 1 200 000 kr. för tillfällig uppdelning av klasser och 330 000 kr. för handledning av elever, som ålagts att kvarstanna efter skoldagens slut,

3. med bifall till skolöverstyrelsens förslag om inrättande av särskilda tjänster som lärarbiträden besluta att medel för detta

ändamål skall utgå vid grundskolans högstadium, realskolor och kommunala flickskolor med 8 kr. för varje den 15 september närvarande elev och vid gymnasier med *dels* ett fast belopp om 5 000 kr. per gymnasieskola, *dels* ett rörligt belopp om 8 kr. per varje den 15 september närvarande elev, och som följd härav till *Statliga allmänna gymnasier m. m.: Avlöningar* för budgetåret 1963/64 under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 2 090 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 255 410 000 kr., samt

4. besluta att på mellanstadiet medge delning av slöjdgrupp om antalet elever överstiger 17, varvid medel för ändamålet må utgå ur anslaget *Grundskolor m. m.: Bidrag till driften av grundskolor m. m.* under åttonde huvudtiteln.

Stockholm den 24 januari 1963

Bertil Ohlin

Gunnar Helén

Wald. Svensson

O. Malmberg

Bertil von Friesen

Gustaf Kollberg

Brita Elmén

Manne Ståhl

Henning Gustafsson
i Skellefteå

S. Gustafson
i Göteborg